

3. Demografický vývoj

Demografie, tedy sledování počtu obyvatel a jeho změny v čase, poskytuje (spolu s geografickým popisem) nejzákladnější informace o daném území. Zdroji pro tyto údaje jsou bilance obyvatelstva a hlavně cenzy, z nichž nejrozsáhlejší - Sčítání lidu domů a bytů - probíhá periodicky každou dekádu. Poslední sčítání lidu, domů a bytů proběhlo v České republice v roce 2001. Současně s tímto cenzem došlo u nás ke změně sledování migrace cizinců. Podle nové metodiky použité i v SLDB 2001 jsou do statistiky stěhování zahrnuta všechna vnitřní i zahraniční stěhování cizinců, kteří mají povolení k pobytu na základě víza nad 90 dnů a nebo jim byl udělen azyl. V období mezi těmito cenzy se pak sestavují intercenzální statistické bilance dat o narozených, zemřelých, sňatcích a rozvodech a o stěhování. Tato bilance vychází z individuálních hlášení o narozených, zemřelých, uzavření manželství, rozvodech a stěhování, poskytovaných Českému statistickému úřadu zákonem stanovenými statistickými jednotkami (matrikami, okresními soudy, ohlašovnými pobytu a Cizineckou a pohraniční policií).

3.1 Počet obyvatel

Základním údajem o počtu obyvatel je jeho počáteční a koncový stav. Jde o počet obyvatel daného území k 1. 1. v 0 hodin (počáteční stav) či 31. 12. ve 24 hodin (koncový stav). Pro relativní ukazatele, které lépe charakterizují obyvatelstvo na daném území, se však používá tzv. střední stav obyvatel, což je počet obyvatel daného území o půlnoci z 30. 6. na 1. 7. a udává se jako „stav k 1. 7.“

Tab. 3.1.1 Počet obyvatel k 31. 12. podle okresů

	2000 ¹⁾	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000	Struktura v %	
							2000	2004
Moravskoslezský kraj	1 269 749	1 265 912	1 262 660	1 260 277	1 257 554	-12 195	100,0	100,0
Bruntál	105 186	104 810	104 480	104 107	103 678	-1 508	8,3	8,2
Frýdek-Místek	226 820	226 612	226 592	226 863	226 998	178	17,9	18,1
Karviná	279 668	278 197	277 244	276 323	275 834	-3 834	22,0	21,9
Nový Jičín	159 947	159 683	159 473	159 323	159 212	-735	12,6	12,7
Opava	181 428	181 168	180 769	180 573	180 430	-998	14,3	14,3
Ostrava - město	316 700	315 442	314 102	313 088	311 402	-5 298	24,9	24,8

¹⁾ stav k 1. 1. 2001 (počet obyvatel zpětně bilancován podle výsledků SLDB 2001)

Moravskoslezský kraj je nejlidnatějším krajem České republiky. Má celkem 1 257 554 obyvatel (k 31. 12. 2004), což činí 12,3 % obyvatel ČR. Počet obyvatel tak odpovídá bezmála dvěma průměrným krajům. Na druhou stranu je jediným z velkých krajů (přes milion obyvatel mají ještě tři kraje: Hlavní město Praha, Středočeský a Jihomoravský), kde počet obyvatel trvale klesá. Od sčítání v roce 2001 (resp. od rebilance k 1. 1. 2001) poklesl počet obyvatel o více než dvacet tisíc. I přes tento pokles má (s výjimkou Prahy) nejvyšší hustotu osídlení, která činí 227,2 obyvatel na km² (k 31. 12. 2004). Všechny okresy Moravskoslezského kraje (s výjimkou okresu Bruntál) jsou svým počtem obyvatel taktéž nadprůměrné (průměrná velikost okresu je totiž mírně přes 119 tisíc obyvatel).

V letech 2000 až 2004 ubylo v kraji 12 195 obyvatel, což je pod 1 % z celkového stavu k 1. 1. 2001. K největšímu úbytku (3 837 osob) došlo v roce 2001, kdy se stav snížil o 0,3 % obyvatel. V roce 2002 byl druhý největší úbytek (0,26 %, tj. 3 252 osob). Naopak nejnižší úbytek ve sledovaném období byl v roce 2003, kdy činil pouze 0,19 % (tj. 2 383 osob). V následujícím roce došlo opět ke zvýšení úbytku a ubylo 2 723 osob (přes 0,2 % z celkového počtu obyvatel kraje).

Vývoj počtu obyvatel v jednotlivých okresech dále posuzujeme ve vztahu k počtu obyvatel daného okresu. Z tohoto pohledu největší úbytek ve sledovaném období (2000 – 2004) zaznamenal okres Ostrava – město (1,7 %). Více než 1 procento obyvatel ubylo také v okresech Karviná a Bruntál. Nejmenší úbytek obyvatel zaznamenal okres Nový Jičín (méně než 0,5 %). V okrese Bruntál byl největší úbytek obyvatel v roce 2002 (0,7 %) a nejmenší v roce 2003 (0,4%). Okresu Frýdek-Místek jako jedinému v kraji obyvatel přibývalo (178 obyvatel).

Podíl obyvatelstva v rámci kraje se v roce 2004 proti roku 2000 změnil tak, že v okresech Frýdek-Místek, Nový Jičín a Opava došlo ke zvýšení tohoto podílu a v ostatních okresech (Bruntál, Karviná a Ostrava – město) podíl obyvatelstva poklesl.

Demografický vývoj

Porovnáme-li přírůstky či úbytky obyvatel, lze říci, že v Moravskoslezském kraji ubývá z velkých krajů nejméně obyvatel přirozeným úbytkem (tj. prostým rozdílem počtu živě narozených a zemřelých). Méně příznivá je pak bilance stěhování. Moravskoslezský kraj je totiž jediným kraje v České republice, který má trvalý úbytek obyvatel vlivem migrace – tedy stěhování. Opačná bilance je u stěhování zahraničního. Zatímco občané ČR se stěhují do zahraničí (migrační saldo je záporné), na jejich místa se stěhují občané především sousedních států, tedy Polska a Slovenska. Za sledované období jich takto přibylo téměř devět tisíc.

Častým požadavkem je zjištění, jak se bude dále vyvíjet populace na daném území. Proto se dělají projekce obyvatelstva jak na úrovni celé republiky, tak na úrovni krajské. Výsledky projekce je třeba interpretovat vždy podmíněně ve vztahu k použitým vstupním parametrům plodnosti a úmrtnosti. Základním údajem pro výpočet jsou počty obyvatel podle pohlaví a jednotek věku v krajích ČR, vybilancované k 31. 12. 2002 (tzv. práh projekce). Parametry plodnosti (specifické plodnosti žen) a úmrtnosti (koeficienty dožití) byly stanoveny na základě analýzy populačního vývoje, diferencovaně pro jednotlivé kraje podle tříletých průměrů za roky 2000-2002. Je třeba zdůraznit, že projekce za kraje byla vypočtena bez vlivu vnitřní i zahraniční migrace a ukazuje tedy na hypotetický vývoj počtu a složení obyvatelstva krajů, ovlivněný pouze přirozenou měnou obyvatel. Důvodem je skutečnost, že při odhadu migrace nelze vycházet z minulých trendů a její vývoj považujeme v současné době za prakticky nepředvídatelný.

Tab. 3.1.2 Projekce obyvatelstva do roku 2050 (práh projekce – rok 2002)

	Skutečný stav			Projekce bez migrace					
	2002	2003	2004	2004	2005	2010	2020	2030	2050
Počet obyvatel	1 262 660	1 260 277	1 257 554	1 258 097	1 256 010	1 244 525	1 210 390	1 150 771	994 167
v tom ve věku:									
0 - 14	206 252	199 922	194 552	196 245	190 283	173 076	168 611	147 897	122 563
15 - 64	898 010	900 443	900 539	902 089	901 659	887 182	802 904	736 794	552 637
65 a více	158 398	159 912	162 463	161 767	166 073	186 277	240 895	268 110	321 017
Živě narození	11 444	11 552	11 821	11 450	11 569	11 481	10 359	8 750	7 501
Zemřelí	13 091	13 389	13 041	13 641	13 656	13 974	14 777	15 730	15 731
Přirozený přírůstek	-1 647	-1 837	-1 220	-2 191	-2 087	-2 493	-4 418	-6 980	-8 230
Porodnost (‰)	9,1	9,2	9,4	9,1	9,2	9,2	8,5	7,6	7,5
Úmrtnost (‰)	10,4	10,6	10,4	10,8	10,9	11,2	12,2	13,6	15,8
Naděje dožití při narození									
muži	70,4	70,7	70,9	70,6	70,7	71,5	73,1	74,7	77,8
ženy	77,9	78,0	78,2	78,0	78,1	78,8	80,2	81,5	84,3
Úhrnná plodnost	1,18	1,19	1,23	1,19	1,21	1,28	1,40	1,53	1,54

To je dobře vidět v předcházející tabulce, kde skutečný počet obyvatel v roce 2004 je nižší než předpovídá projekce, byť rozdíl je menší, než by odpovídalo migračnímu saldu.

3.2 Obyvatelstvo podle věku, rodinného stavu a vzdělání

Chování obyvatel na daném území nám může přiblížit také jeho **věková struktura**. Lze totiž předpokládat, že pokud na daném území převládá obyvatelstvo mladší, bude přirozenou měnou obyvatel spíše přibývat resp. ubývat méně než tam, kde je obyvatelstvo starší. Naopak mladší lidé budou méně vázáni na místo pobytu a lze tedy předpokládat větší migraci.

Z tabulky jasně plyne, že obyvatelstvo v Moravskoslezském kraji stárne. Výrazný úbytek (přes jeden procentní bod) je v kategoriích do 14 let a 15 až 24 let. Naopak narůstá zastoupení věkových kategorií 50 až 64 let a 80letých a starších. V jednotlivých okresech kraje je situace obdobná. Nejvyšší podíl obyvatel v poproduktivním věku (65 a více let) mají okresy Opava, Karviná a Ostrava – město (všechny přes 13 %), naopak nejvyšší podíl obyvatel ve věku předproduktivním (0 až 14 let) mají okresy Frýdek-Místek a Nový Jičín. V porovnání s celou Českou republikou je Moravskoslezský kraj relativně mladý. Podíl obyvatel ve věku 0 až 14 let sice od roku 2000 do roku 2004 klesl ze 13,2 % na 12,7 %, avšak podíl obyvatel v poproduktivním věku se zvýšil pouze o 0,2 procentního bodu a dosáhl hodnoty 11,3 %. Podíl obyvatel v produktivním věku sice také poklesl, ale je stále ještě vyšší, než podíl kraje na obyvatelstvu bez rozdílu věku. V absolutních číslech je situace ještě zajímavější. Mezi lety 2000 a 2004 přibylo téměř 5 000 osob ve věku 65 a více let. Za stejnou dobu poklesl počet obyvatel do 14 let věku o téměř 25 tisíc. Obyvatel ve věku 15 až 64 let ubylo o více než 600 osob.

Tab. 3.2.1 Struktura obyvatel podle vybraných věkových skupin

	Celkem			Muži			Ženy		
	2000 ¹⁾	2004	rozdíl 2004 - 2000 v bodech	2000 ¹⁾	2004	rozdíl 2004 - 2000 v bodech	2000 ¹⁾	2004	rozdíl 2004 - 2000 v bodech
Počet obyvatel	1 269 749	1 257 554	2) -1,0	620 142	614 331	2) -0,9	649 607	643 223	2) -1,0
v tom ve věku (%):									
0 - 14	17,2	15,5	-1,7	18,0	16,2	-1,8	16,4	14,8	-1,6
15 - 24	15,1	13,9	-1,2	15,8	14,6	-1,2	14,5	13,3	-1,2
25 - 29	8,4	8,4	0,0	8,8	8,8	0,1	8,0	8,0	0,0
30 - 49	28,7	29,0	0,2	30,0	30,3	0,3	27,5	27,7	0,2
50 - 64	18,3	20,3	2,0	18,0	19,9	1,9	18,6	20,7	2,1
65 - 69	3,9	4,0	0,1	3,6	3,7	0,2	4,3	4,3	0,0
70 - 79	6,3	6,3	-0,1	4,8	4,9	0,1	7,9	7,6	-0,3
80 a více	2,0	2,6	0,6	1,1	1,5	0,4	2,9	3,7	0,8

¹⁾ stav k 1. 1. 2001 (počet obyvatel zpětně bilancován podle výsledků SLDB 2001)

²⁾ změna v %

Věkovou strukturu obyvatelstva charakterizuje mnoho ukazatelů. Nejčastěji se uvádí **průměrný věk**. I v tomto pohledu je Moravskoslezský kraj „průměrně mladší“ než Česká republika. Ač zestárl od roku 2000 o 1,3 roku, je s průměrným věkem 39,1 roku (údaj za rok 2004) třetím nejmladším krajem v ČR (za kraji Karlovarským a Ústeckým). Porovnáním mezi okresy lze zjistit, že nejnižší průměrný věk má okres Bruntál (38,2), pak Nový Jičín (38,5) a dále s průměrem přes 39 let okresy Karviná, Opava (oba 39,1), Frýdek-Místek (39,2) a Ostrava – město (39,5).

Tab. 3.2.2 Charakteristiky věkové struktury obyvatelstva

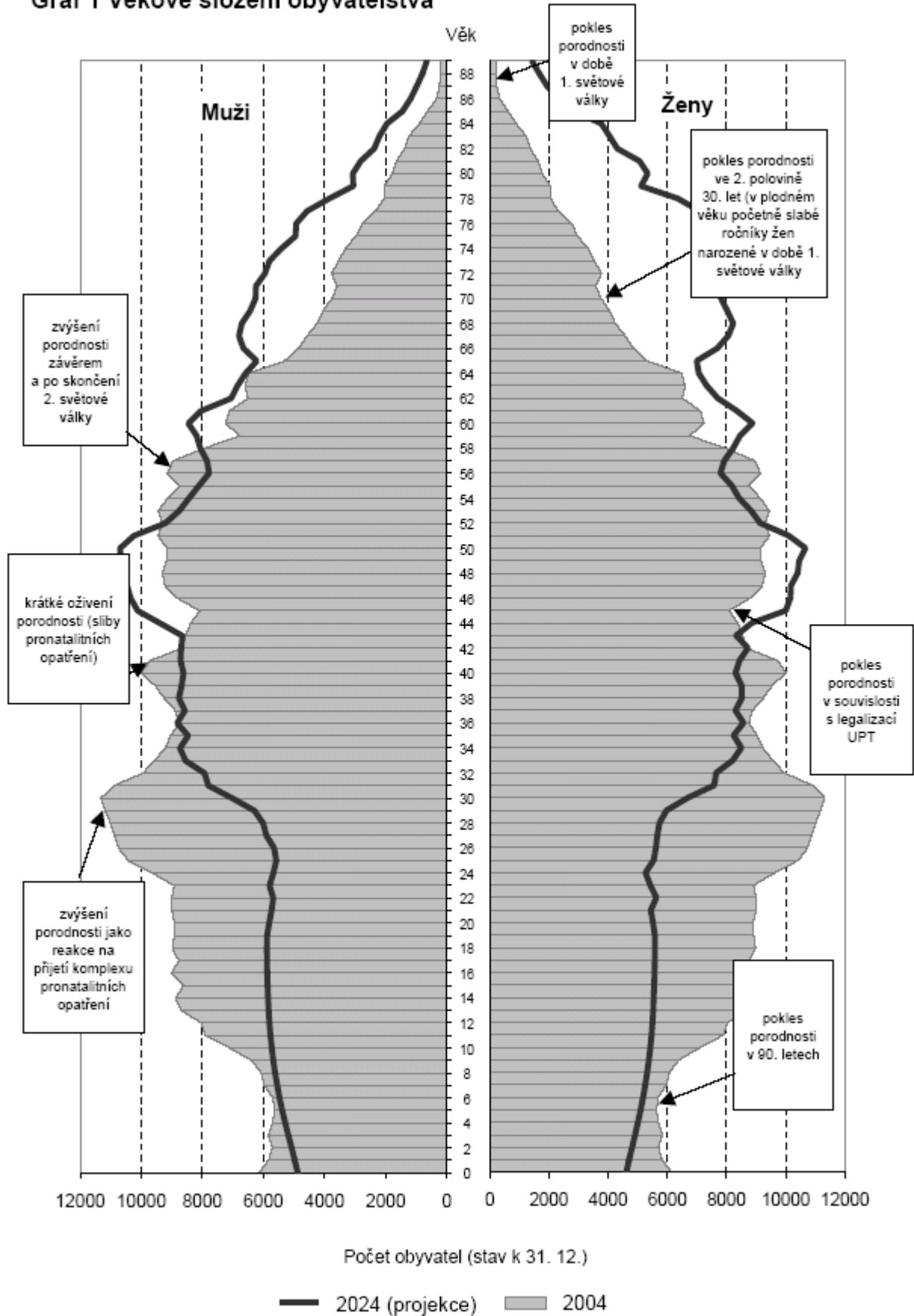
	2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000
Průměrný věk	37,8	38,1	38,5	38,8	39,1	1,3
Věkový medián	36,5	37,0	37,4	37,8	38,1	1,6
Index stáří	71,8	74,2	76,8	80,0	83,5	11,7
Index závislosti I.	24,3	23,7	23,0	22,2	21,6	-2,7
Index závislosti II.	17,5	17,6	17,6	17,8	18,0	0,5
Index ekonomického zatížení	41,8	41,2	40,6	40,0	39,6	-2,2

Dalším z ukazatelů posuzujících věkovou skladbu populace je medián. **Věkový medián** je střední hodnota, která rozděluje celou populaci uspořádanou podle věku na dvě stejně početné části. Kdyby se tedy všichni obyvatelé kraje seřadili podle věku, pak věk toho, kdo bude přesně uprostřed, je věkovým mediánem kraje. Tak jako průměrný věk, tak i medián v letech 2000 až 2004 rostl. Jeho nárůst byl dokonce vyšší než u průměrného věku – z 36,5 let v roce 2000 na 38,1 let v roce 2004. Ve srovnání s ostatními kraji jsme si pohoršili. Zatímco v roce 2000 zaujímal Moravskoslezský kraj 2. – 3. místo spolu s Vysočinou (nejlépe na tom byl kraj Ústecký), v roce 2004 klesl na místo páté.

Neméně důležitým ukazatelem je **index stáří**. Porovnává počet osob ve věku 65 a více let na 100 osob ve věku 0 až 14 let. Čím vyšší hodnota indexu, tím víc je starších, resp. tím méně je v dané oblasti dětí. V Moravskoslezském kraji se v průběhu těchto let změnil index stáří z hodnoty 71,8 na hodnotu 83,5 v roce 2004. Lze tedy říci, že na každých 100 obyvatel mladších 15 let přibýlo za 5 let 11,3 osoby ve věku 65 let a vyšším. Ve srovnání s celou Českou republikou je v našem kraji starších osob v poměru k mladým stále ještě méně (pro celou ČR je index stáří 94,0 v roce 2004). Obecně lze říci, že starší obyvatelstvo je ve větších městech a na venkově. Mladší pak je ve městech nových a tam, kde se po roce 1945 obyvatelstvo měnilo (pohraničí), dále pak v satelitech velkých měst (okolí Prahy, v našem kraji pak okolí Ostravy a oblast od Ostravy směrem na Beskydy). Nejvyšší hodnotu má index stáří v okrese Ostrava – město (88,5), pak následují okresy Opava a Frýdek-Místek, nejnižší hodnota je v okrese Bruntál (71,1).

Dalšími zajímavými ukazateli jsou indexy závislosti. **Index závislosti I.** ukazuje, kolik je dětí (obyvatel ve věku 0-14 let) na 100 obyvatel ve věku 15-64 let (ve věku produktivním). Čím vyšší hodnotu má tento index, tím více je v dané oblasti dětí a tedy budoucích produktivních obyvatel. V našem kraji klesla hodnota tohoto indexu za 5 let z 24,3 na 21,6. Hodnota indexu za celou ČR pak byla 21,0 (v roce 2004). **Index závislosti II.** ukazuje, kolik je na daném území osob ve věku 65 let a vyšším na 100 obyvatel v produktivním věku.

Graf 1 Věkové složení obyvatelstva

Demografický vývoj

V Moravskoslezském kraji nabývá hodnot od 17,5 v roce 2000 až 18,0 v roce 2004. V celé ČR je v roce 2004 jeho hodnota 19,8, takže lze říci, že v našem kraji je relativně méně obyvatel ve věku 65 a více let v poměru k počtu obyvatel v produktivním věku.

Posledním indexem je **index ekonomického zatížení**. Jeho hodnota nám říká, kolik osob ve věku před a poproduktivním (tedy skupiny 0-14 let a 65 a více let) připadá na 100 osob ve věku produktivním. V Moravskoslezském kraji klesl z hodnoty 41,8 na hodnotu 39,6 v roce 2004. Ve stejném roce pak byl tento index pro celou Českou republiku na hodnotě 40,8, takže v našem kraji bylo na 100 obyvatel v produktivním věku o jednoho obyvatele v neproduktivním věku méně.

Další charakteristikou obyvatel na daném území je **rodinný stav**. Lze říci, že samostatně žijící člověk bude do určitého věku ochotnější migrovat např. za prací. Musí-li ale měnit bydliště rodina (obzvláště s dětmi), je takové rozhodnutí složitější. Údaje o rodinném stavu jsou k dispozici pouze ze sčítání lidu, podle kterého bylo na území kraje 38,7 % obyvatel svobodných (hodnota za celou ČR je 37,5 %), 46,0 % ženatých a vdaných (údaj za ČR – 46,4 %), rozvedených 7,9 % (za ČR také) a ovdovělých 7,4 % (za ČR 7,7 %). Porovnáním okresů zjistíme, že nejvíce svobodných je v okrese Bruntál (což je dáno nejvyšším podílem osob ve věku do 15 let), nejvyšší podíl vdaných a ženatých je v okrese Opava (kde je také nejmenší podíl rozvedených – pouze 5,5 %). Méně rozvedených je také v okresech Frýdek-Místek (6,5 %) a Nový Jičín (6,9 %). Nejvíce rozvedených pak je v okrese Ostrava – město (10,2 %). V počtech ovdovělých nejsou mezi okresy tak výrazné diference. Největší podíl zaujímají v okrese Frýdek-Místek (7,8 %), nejmenší pak v okrese Bruntál (6,7 %).

Vliv na chování obyvatel má i jeho vzdělání, které však lze zjistit také pouze z cenzů. Z výsledků posledního sčítání je tabulka 3.2.3. Vyplyvá z ní, že v poměru k celé České republice máme v našem kraji větší podíl obyvatel se základním vzděláním a vyučených bez maturity, relativně méně je tedy obyvatel s maturitou, případně s vyšším vzděláním. V porovnání okresů má nejvzdělanější obyvatelstvo okres Ostrava – město a Frýdek-Místek, nejhůř jsou na tom okresy Bruntál a Karviná.

Tab. 3.2.3 Vzdělání obyvatel ve věku 15 a více let podle okresů (SLDB 2001)

	Obyvatelstvo ve věku 15 a více let	z toho nejvyšší ukončené vzdělání (%)				
		základní a neukončené	vyučení a stř. odborné bez maturity	úplné střední s maturitou	vyšší a nástavbové	vysokoškolské vč. vědecké přípravy
Česká republika	8 575 198	23,0	38,0	24,9	3,5	8,9
Moravskoslezský kraj	1 051 687	25,2	38,7	22,7	3,0	7,8
Bruntál	86 118	27,7	39,8	22,1	2,7	5,4
Frýdek-Místek	187 610	24,3	38,8	24,9	3,2	7,8
Karviná	231 392	26,9	39,3	22,3	2,9	6,4
Nový Jičín	131 262	24,0	40,8	23,4	3,2	6,9
Opava	150 404	25,6	40,4	22,5	2,7	7,0
Ostrava - město	264 901	24,0	35,9	24,0	3,3	10,5

3.3 Narození, zemřelí, sňatky, rozvody

Zatímco předchozí kapitola byla věnována stavu obyvatelstva, tato kapitola se zabývá jeho pohybem. Tento pohyb je dvojitý. Základem jsou přirozený přírůstek (převládají-li narození), příp. úbytek (převládají-li zemřelí) a migrace. Migrací se pak bude zabývat kapitola další.

Z uvedené tabulky vyplývá, že přirozený přírůstek je ve skutečnosti přirozeným úbytkem. Počty narozených sice od roku 2000 pomalu rostou, ale pokles v 90. letech minulého století, způsobený společenskými změnami, je stále ještě patrný. Pokud se podíváme na vývoj porodnosti, je vidět výrazný pokles v 90. letech minulého století (na cca 2/3 původní hodnoty). Od roku 2000 do roku 2004 sice porodnost roste, ale nárůst je v řádu několika procent. Obdobná situace je v celé České republice. Rozdíl je v tom, že na počátku 90. let byla porodnost v kraji větší než v ČR, zatímco teď je stejná či mírně nižší.

Mírný nárůst je patrný i z **úhrnné plodnosti** (počet dětí, které by se živě narodily každé ženě během jejího reprodukčního období, pokud by se během této doby neměnila míra plodnosti), která vzrostla na hodnotu 1,230, což ovšem ani zdaleka nestačí pro udržení počtu obyvatel. K tomu by byla potřebná úhrnná plodnost kolem 2,1 (při zanedbání úmrtnosti žen ve věku 15-49 let, tedy v reprodukčním období).

Tab. 3.3.1 Charakteristiky pohybu obyvatelstva

	2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000
Celkový přírůstek	-3 374	-3 837	-3 252	-2 383	-2 723	651
muži	-1 676	-2 010	-1 622	-1 014	-1 165	511
ženy	-1 698	-1 827	-1 630	-1 369	-1 558	140
Přirozený přírůstek	-1 580	-1 697	-1 647	-1 837	-1 220	360
muži	-887	-891	-1 032	-1 135	-671	216
ženy	-693	-806	-615	-702	-549	144
Přírůstek stěhováním	-1 794	-2 140	-1 605	-546	-1 503	291
muži	-789	-1 119	-590	121	-494	295
ženy	-1 005	-1 021	-1 015	-667	-1 009	-4
Na 1 000 obyvatel						
celkový přírůstek	-2,6	-3,0	-2,6	-1,9	-2,2	0,4
přirozený přírůstek	-1,2	-1,3	-1,3	-1,5	-1,0	0,2
přírůstek stěhováním	-1,4	-1,7	-1,3	-0,4	-1,2	0,2

Ještě přesněji popisuje vliv na přírůstek obyvatel **čistá míra reprodukce**. Tento odvozený ukazatel udává počet dívek, které by se průměrně narodily (a dožily věku matky v době svého narození) jedné ženě v dané populaci v průběhu jejího reprodukčního období za předpokladu zachování plodnosti žen podle věku, zjištěné v daném roce. V zásadě lze říci, že pro zachování populace na stávající úrovni musí mít tento ukazatel hodnotu 1,0. V našem kraji však má v současnosti hodnotu 0,580 a to si od roku 2000 „přilepšil“ o 46 tisícín. Na republikové úrovni je situace ještě horší, zde dosahuje čistá míra reprodukce hodnoty pouze 0,568, ale i zde od roku 2000 mírně roste. I přes toto mírné zlepšení je situace kritická.

Jedním z důvodů tohoto nárůstu jsou (jak již bylo výše řečeno) společenské změny v 90. letech minulého století. Důsledkem je např. odkládání mateřství na pozdější věk, což je celosvětový trend. Na jednu stranu je pozitivní tím, že rodiny jsou stabilizovanější, děti jsou lépe zajištěny, na druhou stranu často dochází k tomu, že je mateřství odmítnuto vůbec nebo se rodí jen jedno, maximálně dvě děti jednak kvůli poklesu životní úrovně rodiny a také pro vyšší věk matky. To lze doložit trvalým nárůstem průměrného věku matek při narození dítěte (nárůst o 1,4 roku). Ještě patrnější je to u narození prvního dítěte, kde je nárůst průměrného věku v letech 2000 až 2004 dokonce o 1,9 roku. Obdobný trend je i celé České republice.

Tab. 3.3.2 Narození

	2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000
Narození celkem	11 316	11 375	11 480	11 586	11 860	544
Živě narození	11 281	11 332	11 444	11 552	11 821	540
na 1 000 obyvatel	8,8	8,9	9,1	9,2	9,4	0,6
Mrtvě narození	35	43	36	34	39	4
Živě narození mimo manželství	2 751	3 058	3 347	3 772	4 210	1 459
podíl z živě narozených celkem (%)	24,4	27,0	29,2	32,7	35,6	¹⁾ 11,2
Úhrnná plodnost	1,128	1,159	1,176	1,196	1,230	0,102
Průměrný věk matky při narození dítěte	26,4	26,9	27,1	27,4	27,8	1,4
při narození 1. dítěte	23,8	24,7	25,1	25,4	25,7	1,9
Čistá míra reprodukce	0,534	0,554	0,579	0,582	0,580	0,046
Hrubá míra reprodukce	0,540	0,559	0,585	0,587	0,587	0,047

¹⁾ rozdíl 2004 - 2000 v bodech

Nelze se ale nezmínit o alespoň jednom čistě pozitivním faktu, kterým je pokles počtu potratů. Ten trvá od roku 1990 až do současnosti. Jen za roky 2000 až 2004 poklesl počet potratů v našem kraji o více než 16 % (pokles od roku 1990 je o více než 71 %). Jasně pozitivní je vývoj potratovosti (počet potratů na 1 000 narozených), která klesla z hodnoty 930,6 v roce 1990 na hodnotu 411,6 (rok 2004). Jen v období 2000 až 2004 poklesla potratovost o celou pětinu.

Druhou položkou přirozené měny obyvatel je **úmrtnost**. Základem pro její sledování je individuální statistické hlášení o zemřelém, zasílané ČSÚ.

Demografický vývoj

Počet zemřelých je sice v roce 2004 vyšší než v roce 2000, ale nárůst není nijak vysoký a podle tabulky 3.3.3 je po poklesu v 90. letech minulého století spíše stabilní. Obdobný vývoj vykazuje i celá Česká republika. Totéž platí i o úmrtnosti.

Tab. 3.3.3 Zemřelí

	2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000
Zemřelí	12 861	13 029	13 091	13 389	13 041	180
na 1 000 obyvatel	10,0	10,3	10,4	10,6	10,4	0,4
Standardizovaná míra úmrtnosti	11,5	11,4	11,5	11,6	11,3	-0,2
Naděje dožití při narození						
muži	70,13	70,27	70,44	70,68	70,88	0,75
ženy	77,77	77,88	77,91	77,97	78,17	0,40
rozdíl (ženy - muži)	7,64	7,61	7,47	7,29	7,29	x
Naděje dožití ve věku 60 let						
muži	70,35	70,27	70,44	70,68	70,88	0,53
ženy	77,88	77,82	77,91	77,97	78,17	0,29
rozdíl (ženy - muži)	7,53	7,55	7,47	7,29	7,29	x

Tyto dva ukazatele však nezohledňují věkové složení populace. Proto se používá **standardizovaná míra úmrtnosti**. Ve statistice úmrtnosti se nejčastěji používá přímá standardizace, kdy jsou míry úmrtnosti podle věku (počet zemřelých v daném věku na počet obyvatel ve stejném věku) váženy věkovou strukturou, která byla zvolena za standard. Ve sledovaných letech míra úmrtnosti stagnovala. V porovnání s ostatními kraji je však jednou z nejvyšších. Možnou příčinou je ekologická zátěž z minulosti a profesní skladba obyvatelstva.

Dalším z ukazatelů popisujících obyvatelstvo na daném území je **naděje dožití**, což je počet roků, kterých se pravděpodobně dožije osoba právě x-letá za předpokladu, že po celou dobu života se nezmění řád vymírání, zjištěný úmrtnostní tabulkou. Uvádí se dvěma možnými způsoby. Jeden je uveden v tabulce výše – říká, kolika let se daná osoba pravděpodobně dožije, nebo méně často se lze setkat s údajem, kolik let ještě dané osobě zbývá (samozřejmě pravděpodobně, statisticky). Naděje dožití je v našem kraji ve srovnání s jinými kraji jednou z nejnižších. Obdobně jako Moravskoslezský kraj jsou na tom kraje v severních Čechách, naopak nejlépe jsou na tom kraje na jihu Moravy a na východě Čech. I přes nelichotivou pozici kraje je třeba zdůraznit pozitivní trend nárůstu naděje dožití ve sledovaných letech. Tento trend pokračuje již od konce 80. let a souvisí především se zkvalitněním lékařské péče (mimo jiné větší dostupností řady léčiv a přístrojů), částečnou změnou způsobu života a zlepšením životního prostředí (zde je však vliv na intenzitu úmrtnosti jen okrajový). Značný podíl na poklesu celkové úmrtnosti mělo i výrazné snížení úmrtnosti kojenců, zejména novorozenců. U mužů je nárůst naděje dožití od konce 80. let přes 4 roky, u žen pak mírně přes 3 roky. Tím se dostáváme k otázce nadúmrtnosti mužů, která je patrná v rozdílné naději dožití mužů a žen. Nadúmrtnost mužů je dána především vyšší pravděpodobností úmrtí mužů ve věku 45-80 let a právě znatelné snížení úmrtnosti u mužů v této věkové skupině vedlo ke snížení mužské nadúmrtnosti během devadesátých let a tento trend pokračuje i v 21. století.

Se statistikou zemřelých souvisí i zjišťování příčin smrti. Pro jejich klasifikaci slouží mezinárodně doporučená systematika, která je revidována přibližně každých 10 let. Od roku 1994 jsou v České republice příčiny smrti členěny podle 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů do 20 tříd. Z vývoje v letech 2000 až 2004 vyplývá nárůst počtu zemřelých na novotvary, naopak se zde projevuje pokles počtu zemřelých na infarkty myokardu, cévní choroby mozku a vnější příčiny nemocnosti a úmrtnosti. Do této poslední skupiny patří i sebevraždy, jejichž počet v letech 2000 až 2003 postupně klesal, nicméně v roce 2004 dosáhl téměř úrovně roku 2000.

Součástí přirozeného pohybu obyvatel jsou již tradičně sňatky a rozvody. Za **sňatek** je v demografické statistice považováno uzavření manželství, za něž příslušná zpravodajská jednotka (matrika) zaslala statistické hlášení o uzavření manželství. Dodržení obsahu definice uzavření manželství z hlediska rodinného práva a dalších zákonných ustanovení je záležitostí matrik a Českým statistickým úřadem je předpokládáno.

Mohlo by se říci, že rostoucí počet sňatků bude mít vliv na porodnost stejně jako počet rozvodů. Tabulka 3.3.2, resp. ukazatel, který uvádí podíl porodů mimo manželství toto tvrzení zpochybňuje. Stejně tak rostoucí počet porodů celkem v období, kdy počet sňatků trvale klesá (byť se v roce 2004 v tabulce 3.3.4 objevuje růst). Pokles počtu sňatků včetně nárůstu v roce 2004 zaznamenaly všechny okresy kraje. Zajímavé ovšem je, že nejmenší pokles sňatečnosti (tedy počet sňatků na 1 000 obyvatel) měly okresy

Demografický vývoj

Karviná, Ostrava – město a Frýdek-Místek, zatímco největší pokles zaznamenal okres Bruntál. Ostatní kraje v ČR zaznamenaly obdobný vývoj jako náš kraj (snad s výjimkou Prahy, kde sňatečnost téměř neklesla).

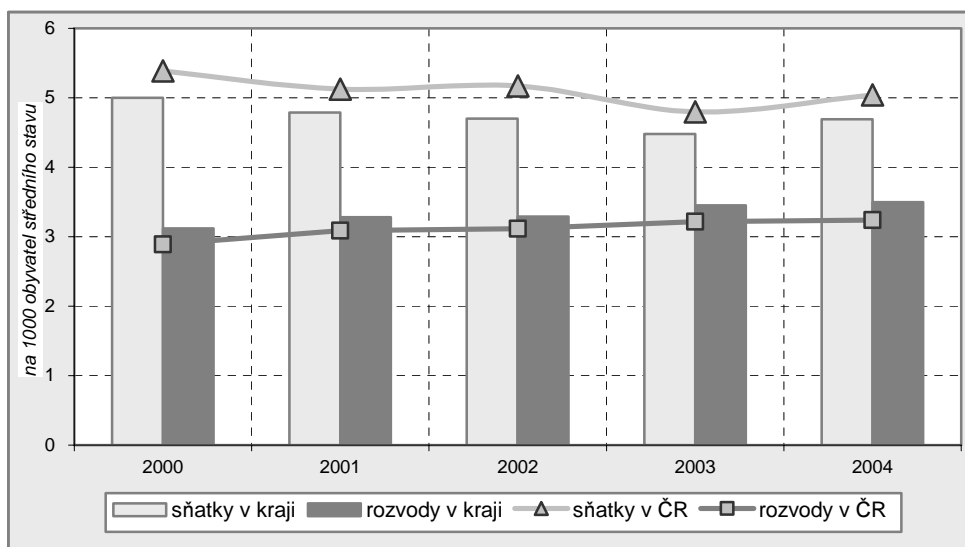
Tab. 3.3.4 Sňatky a rozvody

	2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000
Sňatky	6 381	6 072	5 948	5 655	5 902	-479
na 1 000 obyvatel	5,0	4,8	4,7	4,5	4,7	-0,3
Průměrný věk						
nevěsty	27,4	28,0	28,5	29,1	29,6	2,2
ženicha	30,2	30,7	31,3	32,0	32,6	2,4
Rozvody	3 996	4 163	4 157	4 350	4 404	408
na 1 000 obyvatel	3,1	3,3	3,3	3,5	3,5	0,4
v tom podle délky trvání manželství (%):						
0 - 4 roky	23,0	17,3	16,3	15,7	15,0	¹⁾ -8,0
5 - 9 let	32,6	24,4	23,1	21,1	22,0	¹⁾ -10,5
10 - 14 let	26,2	23,6	23,9	22,5	21,5	¹⁾ -4,8
15 a více let	38,2	34,7	36,9	40,8	41,2	¹⁾ 3,0
Index rozvodovosti	62,6	68,6	69,9	76,9	74,6	x

¹⁾ rozdíl 2004 - 2000 v bodech

Rozvody jsou statisticky sledovány na základě souborů dat o rozvodech poskytovaných ČSÚ příslušnými soudy. V retrospektivních přehledech jsou mezi rozvody zahrnuty i rozluky manželství existující podle právní normy platné od roku 1949.

Graf 2 Sňatečnost a rozvodovost

U vývoje počtu rozvodů je situace zcela jiná než u vývoje počtu sňatků. Jejich počet od roku 1990 kolísá mezi 3,5 a 4,5 tisíci za rok. Toto kolísání je pravděpodobně způsobeno změnami legislativy, protože se vyskytuje na celém území ČR. Právě takové zakolísání je vidět v roce 2002. Zajímavé je, že se neobjevuje ve všech okresech kraje ani ve všech krajích ČR jako celku. V našem kraji nemají ani dva okresy podobný vývoj počtu rozvodů, byť lze říci, že jejich počet má rostoucí trend absolutně i v přepočtu na 1 000 obyvatel. Porovnáme-li podíly rozvodů podle délky trvání manželství, vidíme pokles podílu u rozvodů do 4 let trvání manželství, což ale může být důsledkem nižšího počtu uzavíraných sňatků. Zajímavější je rostoucí podíl rozvodů manželství s délkou trvání 15 a více let. Ten se totiž projevuje i v absolutním vyjádření, z čehož plyne, že si snoubenci lépe vybírají (případně volí nesezdané soužití) nebo se budou rozvádět až delší dobu po uzavření manželství. Nelze ovšem podpořit tvrzení, že každé druhé manželství se rozvádí (v našem kraji spíš 3 manželství ze čtyř). Manželství uzavřená v určitém roce nemají nic společného s manželstvími v tomtéž roce rozvedenými (tedy až na výjimky).

3.4 Stěhování

Stěhování je prostorové přemístování osob mezi dvěma územními jednotkami spojené se změnou místa bydliště. Synonymem pojmu „stěhování“ je pojem „migrace“. V demografické statistice ČR se stěhováním rozumí změna obce (v Praze urbanistického obvodu) trvalého bydliště osoby na území ČR nebo přes hranice ČR. Počet stěhování je sumarizací individuálních údajů o stěhování, uvedených na statistických hlášeních o stěhování, poskytovaných statistickým orgánům ohlašovnými pobytu a orgány cizinecké policie.

Tab. 3.4.1 Přistěhovalí podle pohlaví a věku

	2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000
Přistěhovalí celkem	3 261	4 206	5 517	6 508	5 834	2 573
muži	1 652	2 379	3 482	4 147	3 756	2 104
ženy	1 628	1 823	2 040	2 356	2 078	450
v tom ve věku:						
0 - 14	578	722	734	692	641	63
15 - 29	1 439	1 604	1 934	2 665	2 255	816
30 - 49	813	1 324	2 232	2 435	2 305	1 492
50 - 64	247	335	406	488	417	170
65 a více	203	217	216	223	216	13

Migrace obyvatel nám dává jednu z informací o vnímání kvality života na daném území. Dále je nutno poznamenat, že migraci jsou nakloněny pouze určité skupiny obyvatel. Lze předpokládat, že to budou obyvatelé neživící se přímo zemědělskou výrobou (nevlastníci půdy), lidé spíše mladšího či středního věku (migrace za prací či do oblastí s nižší ekologickou zátěží), lidé vzdělanější (to platí především pro stěhování do zahraničí). Pokud se podíváme na složení obyvatelstva kraje a obecné podmínky života včetně pracovních příležitostí, asi nikoho nepřekvapí, že se za roky 2000 až 2004 vystěhovalo o 7 588 osob více než kolik se jich přistěhovalo. V migračním saldu je výrazně vyšší podíl žen (vystěhovalo se jich o 4 717 více než přistěhovalo).

Podle věkové struktury je nejmobilnější skupina ve věku 15 až 29 let. Odstup následující skupiny 30 až 49 let je ve skutečnosti větší, protože tato skupina je větší o cca 8 procentních bodů. Mobilita této skupiny však roste rychleji. Zcela dle předpokladů jsou nejméně mobilní skupiny 50 až 64 let a 65 let a starší. U první z nich však lze zaznamenat nárůst.

Tab. 3.4.2 Vystěhovalí podle pohlaví a věku

	2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000
Vystěhovalí celkem	5 062	6 292	7 101	7 019	7 337	2 275
muži	2 441	3 498	4 072	4 026	4 250	1 809
ženy	2 633	2 844	3 055	3 023	3 087	454
v tom ve věku:						
0 - 14	908	937	922	850	840	-68
15 - 29	2 233	2 615	2 773	2 957	2 931	698
30 - 49	1 250	1 911	2 498	2 337	2 580	1 330
50 - 64	401	573	611	629	704	303
65 a více	282	306	323	276	282	-

Odečteme-li stěhování mezikrajské, zjistíme, že mezi jednotlivými okresy se stěhuje cca 6 tisíc obyvatel ročně a v rámci okresu cca 1,5 až 2,5 tisíce. Porovnáme-li okresy mezi sebou, zjistíme, že za sledovaných pět let je jediný okres, do kterého se lidé (v součtu sald za celé období) pouze stěhovali. Je to okres Bruntál. Přírůstky nejsou velké, za 5 let takto do okresu přibýlo z ostatních okresů kraje celkem 225 osob. Pokud bychom se zabývali těmi, kdož se do okresu Bruntál stěhují (jedná se cca o 350 osob ročně), jde především o lidi mladší (jejich věkový průměr je mírně přes 30 let). Možným vysvětlením je snad jen počet neobydlených bytů na 1 000 obyvatel. V tomto ukazateli okres Bruntál v rámci kraje bezkonkurenčně vede. Dalším důvodem by mohlo být životní prostředí. Podíváme-li se na důvod stěhování, je situace jasnější. Nejvyšší četnosti mají bytové důvody, následování rodinného příslušníka a jiný důvod. Součty četností ostatních důvodů (změna pracoviště, přiblížení se pracovišti, učení či studium, zdravotní důvody, sňatek a rozvod) tvoří maximálně 25 % počtu přistěhovalých do okresu. Největším příjemcem obyvatel v rámci kraje

Demografický vývoj

však je okres Frýdek-Místek, kam za sledované období přibylo stěhováním přes 2,5 tisíce osob, nejvíc z okresů Karviná a Ostrava – město. Okresem, který se stěhováním vylidňuje (tedy v rámci kraje se do něj za léta 2000 až 2004 přistěhovalo méně osob než se z něj vystěhovalo), je okres Karviná, který takto přišel o více než 1 600 osob, z toho přes 1 tisíc do okresu Frýdek-Místek. Nejvíce osob se však vystěhovalo z okresu Ostrava – město. Tento okres má pozitivní migrační saldo pouze s okresem Karviná a za sledované období z něj stěhováním ubylo téměř 2,5 tisíce osob.

Tab. 3.4.3 Stěhování podle státního občanství

	2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000
Přírůstek stěhováním	760	1 461	2 669	3 816	3 139	2 379
v tom podle státního občanství:						
občané ČR	375	111	43	144	143	-232
občané SR	159	468	1 193	1 955	1 299	1 140
občané Polska	22	202	721	592	584	562
občané ostatních států EU	18	51	67	98	120	102
občané Vietnamu	64	303	283	319	266	202
občané Ukrajiny	37	133	143	400	448	411
občané jiných států	85	193	219	308	279	194

Pokud se týče stěhování mimo kraj, pak u všech okresů je vidět jediné – úbytek obyvatel. Nejméně jich ubývá v okrese Opava (v letech 2000 až 2004 necelá tisícovka), následuje Frýdek-Místek, Nový Jičín, Bruntál, Karviná a Ostrava – město, kde takto ubylo za pět let více než 3 000 osob.

Další možností je stěhování mimo stát. Zde je situace zcela opačná. Do všech okresů kraje se ze zahraničí přistěhovává více osob, než kolik jich směřuje ven. Toto platí opět za součet sald z let 2000 až 2004. Nejvíce takto přibylo obyvatel v okresech Karviná (1 851 osob) a Ostrava – město (1 281 osob), nejméně pak v okresech Bruntál (zde byl vůbec nejmenší pohyb obyvatel vlivem zahraničního stěhování) a Nový Jičín (zde se vystěhovalo téměř tolik osob, kolik se jich přistěhovalo). Nejvíce obyvatel se vyměnilo v okrese Ostrava – město, kde roční počty přistěhovalých i vystěhovalých překračují v posledních letech tisíc obyvatel za rok. Národnostní struktura přistěhovalých je uvedena v tabulce 3.4.3. Je z ní patrné, že zatímco občané ČR spíše opouští svou vlast, na jejich místa přijíždí především občané sousedního Slovenska a Polska, dále Ukrajinci a potom občané Vietnamu.

Graf 3 Pohyb obyvatelstva v kraji

